

УДК 343.237

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.06.54>

ДО ПИТАННЯ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ АБО ПОШИРЕННЯ ЗЛОЧИННОГО ВПЛИВУ ЗА СТАТТЕЮ 255⁻¹ КК УКРАЇНИ

Шевченко Т.В.,*старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
orcid.org/0000-0002-2426-4372*

Шевченко Т.В. До питання про встановлення або поширення злочинного впливу за статтею 255⁻¹ КК України.

В статті розглянуті актуальні питання щодо змін, що внесені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України відносно кримінальної відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» від 04.06.2020 року до Кримінального кодексу України. В Законі передбачені нові норми, що стосуються кримінальної відповідальності за діяльність організованої злочинності, як особливої форми співучасті. А саме: внесені суттєві зміни до ст. 255 КК України, а також криміналізовані норми, які передбачені статтями 255⁻¹, 255⁻², 255⁻³ КК України. Цим законом також передбачена кримінальна відповідальність за нові форми та прояви організованої злочинності, такі як: «злочинна спільнота», «вор в законі», «злочинний вплив», «суб'єкт підвищеного злочинного впливу», «злочинне зібрання (сходка)» та ін. На сьогодні проблемними питаннями залишаються генеза цих норм, їх визначення, тлумачення та конкретизація, оскільки вони торкаються не лише кримінально-правової, а і кримінологічної характеристики особистості злочинця, що в свою чергу ускладнює кваліфікацію та відмежування від суміжних складів кримінальних правопорушень. Для визначення особи за ст. 255⁻¹ КК України необхідно встановити не лише обов'язкові ознаки притаманні загальному суб'єкту кримінального правопорушення, а також більш розширене коло цих ознак. Саме за цими ознаками суб'єкта кримінального правопорушення та за ознаками об'єктивної сторони необхідно проводити розмежування між суміжними складами, на чому і акцентувалась увага в проведеному дослідженні. Проведений аналіз суб'єкта за факультативними ознаками, які чітко не сформульовані в статті і потребують тлумачення. Особливу увагу в статті приділено поняттю «злочинний вплив» за ст. 255⁻¹ КК України. Проведений ог-

ляд останніх наукових публікацій за цією тематикою, а також огляд судової практики за ст. 255⁻¹ КК України дав змогу встановити власне бачення поняття «злочинного впливу», з урахуванням окреслених проблемних питань. Крім того, в статті висвітлено розмежування організації або безпосереднього розподілу коштів, майна чи інших активів (доходів від них), як альтернативної структурної частини поняття «злочинний вплив», від фінансування злочинної організації чи злочинної спільноти.

Ключові слова: злочинна організація, злочинний вплив, використання авторитету, поширення злочинного впливу, встановлення злочинного впливу.

Shevchenko T.V. To the question of installation or spreading criminal influence under Article 255⁻¹ of the Criminal Code of Ukraine.

The article deals with topical issues regarding the changes introduced by the Law of Ukraine «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Criminal Responsibility for Crimes Committed by a Criminal Community» dated June 4, 2020, to the Criminal Code of Ukraine. The Law provides for new norms relating to criminal liability for the activities of organized crime as a special form of complicity. Namely: significant changes have been made to Art. 255 of the Criminal Code of Ukraine, as well as criminalized norms provided for by Articles 255⁻¹, 255⁻², 255⁻³ of the Criminal Code of Ukraine. This law also provides for criminal liability for new forms and manifestations of organized crime, such as: «criminal community», «thief in law», «criminal influence», «subject of increased criminal influence», «criminal assembly» and others. Today, the genesis of these norms, their definition, interpretation and specification remain problematic issues, since they affect not only the criminal law, but also the criminological characteristics of the criminal's personality, which, in turn, complicates the qualification and differentiation from related

types of criminal offenses. To determine the person under Art. 255⁻¹ of the Criminal Code of Ukraine, it is necessary to establish not only mandatory features inherent in the general subject of a criminal offense, but also a more extended range of these features. It is on the basis of these characteristics of the subject of the criminal offense and on the characteristics of the objective party that it is necessary to distinguish between adjacent compounds, which was the focus of the research. An analysis of the subject was carried out according to optional features that are not clearly formulated in the article and require interpretation. The article pays special attention to the concept of «criminal influence» under Art. 255⁻¹ of the Criminal Code of Ukraine. A review of the latest scientific publications on this topic was carried out, as well as a review of judicial practice under Art. 255⁻¹ of the Criminal Code of Ukraine made it possible to establish one's own vision of the concept of «criminal influence», taking into account the outlined problematic issues. In addition, the article highlights the distinction between the organization or the direct distribution of funds, property or other assets (income from them), as an alternative structural part of the concept of «criminal influence», from the financing of a criminal organization or criminal community.

Key words: criminal influence, use of authority, spread of criminal influence, establishment of criminal influence.

Постановка проблеми. Можемо зазначити, що за 2021 року в Україні було обліковано кримінальних правопорушень за ст. 255⁻¹ КК України у кількості – 124, з них кримінальних правопорушень, у яких особам вручено повідомлення про підозру – 77, що склало майже 2% від загальної кількості вчинених кримінальних правопорушень проти громадської безпеки (6487 кримінальних правопорушень) та майже 53 % від загальної кількості всіх вчинених злочинів щодо діяльності злочинних організацій (ст.ст. 255, 255⁻², 255⁻³, 256 КК України). Також, можемо зазначити, що кількість вчинених кримінальних правопорушень за ст. 255⁻¹ КК України склала – 124, а за ст. 255 КК обліковано всього – 173 злочини. Також станом на 1 вересня 2022 року кількість вчинених злочинів за ст. 255⁻¹ КК України становить – 50, натомість у той же період у 2021 році кількість облікованих кримінальних правопорушень за цією статтею становила – 115. Тож, ми можемо побачити, що норма, яка передбачає кримінальну відповідальність за встановлення та поширення злочинного впливу складає більше ніж половину від всіх вчинених кримінальних правопорушень щодо злочинних організацій та має своє практичне застосування.

За період з 2020 року по теперішній час проведено доволі невелика кількість досліджень з

приводу криміналізації окремих понять щодо діяльності організованої злочинності, зокрема розглядуваного нами поняття «злочинний вплив». Окремі питання щодо нових визначень організованої злочинності в КК України в своїх наукових працях розглядали такі науковці, як: Андрушко П.П., Бахуринська О.О., Вознюк А.А., Кваша О.О., Нікітін А.О. та ін. Однак, незважаючи на проведені дослідження та враховуючи, як ми могли побачити, практичне значення поняття «злочинний» вплив потребує більш детального з'ясування обставин та особливостей кримінальної відповідальності за його здійснення.

Мета дослідження полягає у проведенні детального та комплексного кримінально-правового аналізу щодо встановлення та поширення «злочинного впливу» та відмежування від суміжних понять, що дасть в свою чергу можливість правильної кваліфікації.

Виклад основного матеріалу. В ч. 1 ст. 255⁻¹ КК України передбачена кримінальна відповідальність за умисне встановлення або поширення в суспільстві злочинного впливу за відсутності ознак, зазначених у частині п'ятій статті 255 КК України [1].

З об'єктивної сторони з наступних суспільно небезпечних діянь:

- 1) встановлення в суспільстві злочинного впливу або
  - 2) поширення в суспільстві злочинного впливу,
- однак, за умови відсутності здійснення злочинного впливу або вчинене особою, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу [1].

Так, згідно Зауважень до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» було визначено, що таке формулювання потребує конкретизації, оскільки незрозуміло за якими критеріями будуть вимірюватися поширення та посилення впливу. та чим відрізняється поширення впливу від його посилення, а відтак є неприпустимим для визначення об'єктивної сторони складу злочину, оскільки такий законодавчий підхід з удосконалення питань кримінально-правової відповідальності не враховує приписи статті 8 Конституції України, а також правові позиції Конституційного Суду України, який дійшов висновку, що визначальними елементами верховенства права є принципи рівності і справедливості, правової визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці неминуче призводить до сваволі (абзац другий підпункту 5.4

пункту 5 мотивувальної частини Рішення КСУ від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005) [2].

Незважаючи на зазначені вище зауваження законопроект був взятий за основу і до КК України в 2020 році було внесені відповідні зміни, і як ми могли побачити наявним є активне практичне застосування. Однак, крім визначення в ч. 1 примітки до ст. 255 КК де під злочинним впливом статтях 255, 255⁻¹, 255⁻³ КК слід розуміти будь-які дії особи, яка завдяки авторитету, іншим особистим якостям чи можливостям сприяє, спонукає, координує або здійснює інший вплив на злочинну діяльність, організовує або безпосередньо здійснює розподіл коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення такої діяльності в диспозиції ст. 255⁻¹ КК України законодавцем не дається [3, С. 92].

На початку дії нової норми закону, виникало багато питань, щодо її реалізації. Так, «подібний підхід є не виправдано широким. Нічим не обґрунтованою в ньому є, зокрема, вказівка на «авторитет» та «інші особисті якості чи можливості» суб'єкта «злочинного впливу», суб'єкта «підвищеного злочинного впливу» та особи «вора в законі». Незрозуміло, що зміниться в юридичному плані, якщо «злочинний вплив» здійснюватиметься неавторитетною особою внаслідок просто погроз чи залякування з її боку? Словосполучення «інші особисті якості чи можливості» також мало про що говорить. Адже особистими якостями індивіда (не кажучи вже про можливості) можуть бути як сила, так і слабкість, як сміливість, так і боягузтво тощо» [4].

Можна погодитись з думкою А.О. Нікітіна, який зазначає, що головною новелою є злочинний вплив, оскільки від його наявності залежить, зокрема, наявність суб'єкта підвищеного злочинного впливу. Однак визначення злочинного впливу, подане у примітці до нової редакції ст. 255 КК України, є настільки широким, що фактично визнати злочинним впливом можна майже будь-які дії особи. Використання таких словосполучень, як «будь-які дії», «інші якості чи можливості», «інший вплив на злочинну діяльність», узагалі нівелює запропоноване визначення поняття «злочинний вплив» і створює для право-охоронних органів широке поле для можливих зловживань [5].

Дійсно законодавець не конкретизує дії винного, зазначивши, що дії можуть буди «будь-які», при цьому, наголошуючи на веденні активної діяльності, тобто винна особа проявляє активну діяльність, в результаті чого може впливати на процеси, «завдяки авторитету». Також, в примітці не конкретизовано, який саме авторитет. Оскільки загальне поняття авторитету визнається як: загальновизнане зна-

чення авторитетної особи, тобто можливість здійснення впливу на інших осіб, загальна повага, пошана або довіра. Можна зазначити, що це особистісна характеристика, яка притаманна будь-яким особам, які наділені лідерськими якостями. Що стосується кримінального авторитету, в нормативно-правових актах такого поняття не закріплено, воно існує лише як кримінологічна характеристика особи злочинця, а саме: лідерів (ватажків) кримінальних угруповань. І тут же, потребує відмежування поняття «вор в законі», який закріплений відповідно в ч. 2 примітки до ст. 255 КК України. Крім авторитету або іншого впливу «вор в законі», наділений таким ж лідерськими якостями щодо здатності впливати на певне оточення, а також суворо дотримується правил поведінки, які встановлені в кримінальному середовищі. З наведеного випливає, що особа, яка користується авторитетом не обов'язково повинна дотримуватись таких правил, але, завдяки своїм особистісним якостям, має вплив на певне коло осіб [3, С. 96].

Чисельність таких осіб, на які розповсюджується злочинний вплив також не зазначається. Якщо ми говоримо про здійснення злочинного впливу на одну, дві або три особи, то мова може йти про організатора групи з попередньою домовленістю та з розподілом ролей, з посиланням на ч. 3 ст. 27 КК України, або конкретний склад кримінального правопорушення, наприклад, втягнення неповнолітньої особи у протиправну діяльність за ст. 304 КК України. За цих обставин, такі особи також наділені певним впливом. З огляду на зазначене, законодавець має на увазі значно більшу кількість осіб.

Також крім авторитету, як найвищого ступеня довіри, така особа використовує інші *особистісні якості* або *можливості*. Особистісні якості – це внутрішні властивості кожної особи. Зазвичай про особистісні якості людини говорять про позитивні, такі як: щедрість, чуйність, уважність, лагідність та ін. Якщо говорити про злочинний вплив, то така особа вочевидь наділена протилежними якостями: негативними (агресивність чи нестриманість) або якостями, які можна віднести до нейтральних, наприклад вольові, моральні або професійні. До таких якостей можна віднести: витривалість, стриманість, уважність до деталей, здатність до аналізу, можливість координації, ораторське мистецтво та ін. Як ми бачимо, перелічені якості притаманні будь якій людині, наприклад старанному працівнику чи успішному керівнику. Тож, ми бачимо, що у визначені особи зі злочинним впливом закладено кримінологічну характеристику, а саме морально-психологічні якості особистості, а використання авторитету чи інших особистих якостей вони можуть бути

такими, які притаманні законослухняному громадянину.

Виходячи із наведеного визначення, суб'єктом може бути лише особа, яка наділена особистими якостями та має авторитет у злочинному середовищі. Для встановлення таких обставин необхідно провести комплексне дослідження, відповідаючи на питання: чи мала особа такий вплив. Таке комплексне дослідження має в себе включати не лише кримінально-правову або кримінально-процесуальну характеристику, а і кримінологічну.

Визначення *сприяння* означає: здійснення позитивного впливу на щось; створення відповідних умов для здійснення, виконання і т. ін. чого-небудь; надання допомоги в чому-небудь; бути причиною або наслідком виникнення, існування і т. ін. чого-небудь; створення, викликання бажання виконувати яку-небудь дію; потурати кому небудь [6, С. 601].

Спонування – викликати бажання у когось щось робити, схилити, підштовхувати, підбивати до вчинення якихсь дій та ін. Як ми бачимо схилення за ознаками схожа на підбурювання до встановлення злочинного впливу [7, С. 1374]. *Спонування*, як особливий вид підбурювання, який саме в диспозиції ст. 255⁻¹ КК України визначається не як співучасть з посиланням на ч. 4 ст. 27 КК України, а безпосереднє виконання частини об'єктивної сторони суспільно небезпечне діяння

Координація – погодження, узгодженість, приведення у відповідність, встановлення взаємозв'язку між діями, а також процес, спрямований на забезпечення пропорційного і гармонійного розвитку різних сторін об'єкта. Як ми можемо побачити, координація є частиною організаційної діяльності організатора кримінального правопорушення, однак, як і випадку зі спонуванням [7, С. 572].

Тлумачення «*встановлення*», саме як здатність вносити переміни, втручатися в розвиток подій або конкретних осіб, або на хід подій, в результаті такого впливу відбуваються зміни. Ще одне значення впливу – це авторитет або влада [8, С. 137]. Таким чином *встановлення злочинного впливу в суспільстві* – це втручання в розвиток або процеси в суспільстві, з метою розповсюдження злочинного впливу, здатність особи через свій авторитет або владу впливати на процес формування мотивації у інших осіб до вчинення суспільно небезпечних діянь, а також спотворення, у таких осіб, уявлень про суспільство, державність, законослухняність взагалі. На цьому етапі, в теорії кримінального права, такі діяння визначаються як підбурювання до вчинення кримінального правопорушення, кримінальна відповідальність за яке настає згідно ч. 4 ст. 27 КК України та відпо-

відною статтею Особливої частини КК України. Однак, встановлення злочинного впливу саме в суспільстві, при чому законодавець не зазначає конкретні його галузі, а визначає в цілому. Такі особи знаходяться, як би поза законом, поширюють правовий нігілізм і встановлюють свої правила поведінки в кримінальному суспільстві, які є обов'язковими для виконання членами злочинної організації або інших груп. Так, прикладом може стати розповсюдження злочинного впливу в місцях відбування покарань, які в ст. 255⁻¹ КК України визначені, як кваліфікуюча обставина. Такою поведінкою особи збуджують бажання у молодого покоління, до саме такої не законослухняної поведінки.

Поширення в свою чергу означає розширення сфери впливу чогось на кого, що не будь. Таким чином зазначимо, що поширення злочинного впливу – це розширення (розповсюдження) злочинного впливу на певне коло осіб. Такі особи обов'язково повинні розуміти значення «злочинний вплив», сприймати та підтримувати його по суті. Крім того, поширення злочинного впливу може розповсюджуватись на певне коло осіб, які не входять до складу злочинної організації чи злочинної спільноти.

Ще один вид розповсюдження злочинного впливу - це організація або безпосередній розподіл коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення злочинної діяльності. На даному етапі необхідно провести відмежування від фінансування злочинної організації, яка є частиною створення злочинної організації чи злочинної спільноти.

Згідно п. 6 *Постанови Пленуму Верховного суду України від 23.12.2005 № 13: «Забезпечення фінансування злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації* може полягати і в організації постачання їй коштів іншими особами, і в безпосередньому його здійсненні. У такий спосіб кошти можуть спрямовуватись на фінансування витрат, пов'язаних як із функціонуванням організованої групи чи злочинної організації (придбання автотехнічних засобів, зброї чи іншого майна, оренда приміщення, виплата коштів членам цих об'єднань за виконання ними відповідних функцій, а також винагороди виконавцям та іншим співучасникам злочинів, підкуп представників влади, здійснення розвідувальних заходів, вкладання коштів у незаконну підприємницьку діяльність тощо), так і зі вчиненням конкретного злочину» [9].

На відміну від безпосереднього фінансування таких груп, організація або безпосередній розподіл коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення злочинної діяльності стосується не безпосередньої діяльності злочинної групи або злочинної

спільноти, а можливості контролювати грошові кошти, що отримані злочинним шляхом, призначені для забезпечення існування криміногенного суспільства на певній адміністративно-територіальній дільниці. Крім того, фінансування злочинних груп стосується існування самої злочинної групи, з метою вчинення конкретних тяжких та особливо тяжких злочинів на відміну від контролю і розподілу майна та коштів задля підтримання злочинного впливу та існування криміногенного суспільства без конкретизації. Тобто поняття фінансування таких груп, організація або безпосередній розподіл коштів, майна чи інших активів (доходів від них) є більш ширшим поняттям.

Висновки. Отже, диспозиція ст. 255¹ КК України потребує тлумачення, оскільки містить відсылні норми, які нас звертають до ч. 5 ст. 255 КК України. Так, для кваліфікації за ст. 255¹ КК України необхідно з'ясувати чи встановлюється або поширюється в суспільстві злочинний вплив, без ознак статусу суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі». Для з'ясування суб'єкта підвищеного злочинного впливу та «вора в законі» необхідно звернутись до Примітки до ст. 255 КК України, в якій дано роз'яснення, що особи, які завдяки авторитету, іншим особистим якостям чи можливостям здійснює злочинний вплив і координує злочинну діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив – це суб'єкт підвищеного злочинного впливу та «вор в законі». Однак, діяльність таких суб'єктів підвищеного злочинного впливу та «вора в законі» стосуються лише створення, керівництва злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній. Як бачимо доволі складна схема, якщо взяти до уваги той факт, що стаття має активне практичне застосування, є актуальною, то ж для більш точної кваліфікації та можливості уникнення покарання, враховуючи специфіку суб'єктів злочину, диспозиція статті потребує доопрацювання. Чітке розмежування за об'єктивними та суб'єктивними ознаками між ст. 255 КК України та ст. 255¹ КК України, цей аспект проблеми потребує подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III (дата оновлення 18.10.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 09.12.2022).

2. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2513&skl=10 (дата звернення: 26.05.2022)
3. Крамаренко Ю.М., Скок О.С., Шевченко Т.В., Хашев В.Г. Сучасні питання протидії організованим злочинності в Україні та закордоном: монограф. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 216 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/9736> (дата звернення 07.11.2022).
4. Речицький В. Критичний аналіз ст.255 Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за злочини, вчинені «злочинною спільнотою» (станом на 22.07.2020). URL: <https://khp.org/1595421303> (дата звернення 07.11.2022).
5. Нікітін А.О. «Злодій у законі» у кримінальному законодавстві: зарубіжний досвід та процес запровадження в Україні. Порівняльно-аналітичне право. 2020. № 2. С. 167–170.
6. Словник української мови. Академічний тлумачний словник. Т. 9. URL: <http://sum.in.ua/s/spryjaty> (дата звернення 01.06.2022), с. 601.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови. 250000 / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с. С. 1374. URL: http://irbisnbuv.gov.ua/cgiin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM (дата звернення: 28.06.2022).
8. Сучасний тлумачний словник української мови: 60000 слів/ За заг. ред. Д-ра філол. Наук, проф. В.В. Дубічинського. Х.: ВД «ШКОЛА». 2008. 832.
9. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями: Постанова Верховного суду України від 23.12.2005 № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text> (дата звернення 27.06.2022).